

Adverbaalisesta genetiivistä

Itämerensuomalaisten kielten kaasussysteemissä ovat nominatiivi, genetiivi ja alkuaan itsenäisenä muotokategoriana esiintynyt akkusatiivi erikoisasemassa. Ne ovat ainoat varsinaisesti grammatikaaliset sijamuodot, ts. niitä käytetään yksinomaan syntaktisia suhteita ilmaisemaan. Muut sijat ovat semanttisia; sisältyhän jo pelkästään olo-, ero- ja tulosijan käsitteisiin merkitysvivahdetta, vajannosta, seurannosta ym. hienosyisistä kategorioista puhumattakaan.

Syntaktisten suhteiden ilmaisijana nominatiivi on ennen kaikkea neksuksen primäärijäsenen eli subjektin sijamuoto, akkusatiivi edustaa adverbaalista ja genetiivi adnominaalista määritettä. Kielissä, missä akkusatiivi on säilynyt itsenäisenä sijamuotona, esim. tšeremississä, sen voi havaita myös säilyttäneen erikoisfunktionsa: akkusatiivi on yhä yksinomaisesti verbin yleismääritteen sijamuoto. Nominatiivi ja genetiivi sitä vastoin ovat levittäytyneet olennaisten funktioidensa ulkopuolelle. Nominatiivi saattaa itämerensuomalaisissa kielissäkin esiintyä nominin määritteenä — sellaisissa yhdyssanoissa kuin *lapsi-lisä*, *lasi-ikkuna* — vieläpä joskus adverbiaalin sijamuotona: Hän kävi meillä *joka päivää*. Genetiivi on lauseenvastikkeissa tullut neksuksen nominifraasin kannattajaksi: *Aamun* tullessa sumu haihtui, ja adverbaalinen genetiivi on vanhastaan selitetty omaksi syntaktiseksi erikoiskategoriakseen.

Adverbaalisen genetiivin käsite on kuitenkin moniselitteinen. Instruktiivia, jonka Setälä katsoi kehittyneen kolmesta neljästä aikaisemmasta kaasuksesta, pidetään nykyisin genetiivin kaksoissijana. Erikoisesti Wiklund ja Ravila ovat tähdentäneet, että näiden kahden sijan välinen ero on pelkästään syntaktinen: adnominaalisena sija on genetiivi, adverbaalisena instruktiivi.¹ Viimeksi mainittua sijaa voitaisiin siis yleiseltä kannalta katsoa adverbaaliseksi genetiiviksi.

¹ Ravila, Über die Verwendung der Numeruszeichen in den uralischen Sprachen, FUF 27 s. 82.

Itämerensuomalaisten kielten osalta mainittu yleistys ei kuitenkaan käy päinsä. Monikkomuotojen erilaistuminen on tehnyt genetiivistä ja instruktiivista eri sijamuodot. Voisi ajatella ilmausta, jossa yksiköllinen sijamuoto olisi kaksiselitteinen, mutta monikkomuoto osoittaisi, kummasta kaasuksesta on kyse:

Jaloin on kuljettava kepeästi.

Jalan on kuljettava kepeästi.

Jalkojen on kuljettava kepeästi.

Jälkimmäisessä esimerkissä monikon genetiivi edustaa tyyppiä, jota suomen kieliopissa on totuttu nimittämään juuri adverbaaliseksi.

Varsinaisesti adnominaalisen sijan esiintyminen verbin määritteenä on antanut aihetta moniin genetiivin alkuperää koskeviin spekulatioihin. Yleensä käsitetään adverbaalisen genetiivin edustavan omaa erikoissijamuotoaan, datiivia tai latiivia, vieläpä — liivin kielen erikoislaatuisten datiivigenetiivin nojalla — lokatiivia. On jopa yritetty selittää adnominaalinen genetiivi alkuaan adverbaaliseksi, nimenomaan lokatiivisijaksi.² Oikeastaan on erikoislaatuista, että genetiivin kaltaista puhtaasti kieliopillista sijaa on yritetty selittää semanttisten näkökohtien pohjalta innokkaammin kuin mitään muuta kaasusta. Jos genetiivi katsotaan alkuperäisesti paikallissijaksi, joudutaan pakosta merkityso pillisiin spekulatioihin. Luontevinta on tarkastella adverbaalista genetiiviä sen lähimmän sukulaisen, adnominaalisen genetiivin pohjalta.

Viime aikoina on huomautettu, ettei adnominaalista ja adverbaalista genetiiviä voi aina jyrkästi erottaa toisistaan.³ Setälänkin mukaan ”eräissä tapauksissa on raja datiivi- ja muun genetiivin välillä häilyvä, ja silloin voidaan datiivisessa merkityksessä esiintyvä genetiivi johtaa samasta alkuperästä kuin muukin genetiivi”.⁴ Tunkelo ja Penttilä erottavat omaksi ryhmäkseen genetiivit, jotka ovat adnominaalisen ja adverbaalisen välimailla. Esim. Tunkelo⁵ (Kanniston esimerkkejä siteeraten): Kyllä *sen* ov vanhemmakkin hyvin hyvät ihmiset | *Sen* on se prouva niij järki arka (LEHK 75); Penttilä: *Puhu-*

² Kettunen, Hauptzüge der Livischen Laut- und Formengeschichte, s. 59.

³ Hakulinen, Suomen kielen rakenne ja kehitys. Toinen, korjattu painos, s. 92.

⁴ Setälä, Suomen kielen lauseoppi, s. 47.

⁵ Tunkelo, Alkusuomen genetiivin funktioista I, s. 22.

jan meni konseptit sekaisin | *Paavon* ovat vanhemmat jo kuolleet | *Poikien* tahriintuivat vaatteet venettä tervatessa.⁶ Penttilä selittää ensimmäisen esimerkkinsä joko adnominaaliseksi: *Puhujan konseptit* menivät sekaisin, tai adverbaaliseksi: *Puhujalta meni* konseptit sekaisin. Toisaalta hän tulkitsee puhtaasti adverbaalisiksi esim. seuraavat tapaukset: *Pojan on mennyt* menestys päähän, vrt. *Poikien* tahriintuivat vaatteet. Inversio olisi kenties näissäkin esimerkeissä mahdollinen: *Pojan menestys* on mennyt päähän. *Miehen hiki* kihosi otsalle. Se ei kuitenkaan tunnu luontevalta. Mutta jos paikallissijamuotoisina adverbiaaleina esiintyvien nominien tilalle vaihdettaisiin sopivasti toiset, päädyttäisiin taas adnominaalisen ja adverbaalisen rajoilla häilyviin määritteisiin: *Pojan on mennyt* menestys hukkaan → *Pojan menestys* on mennyt hukkaan. *Miehen kihosi* hiki pisaroille → *Miehen hiki* kihosi pisaroille. Esimerkissä *Pojan on mennyt menestys päähän* genetiivi *pojan* olisi käsitteellisesti yhdistettävissä sekä *menestys-* että *päähän-*nomineihin, kun taas muunnetussa lauseessa *Pojan on mennyt menestys hukkaan* verbi ja adverbiaali muodostavat fraasimaisen rakenteen, johon adverbiaalin yksityismääritteillä ei ole sijaa. Genetiivin voi käsitteellisestikin liittää yksinomaan subjektiin, joten niiden välinen yhteys korostuu. Ilmeisesti adverbaalisen genetiivin esiintymät ovat riippuvuussuhteessa lauseen struktuuriin. Eräissä tapauksissa genetiivin adverbaalisuus vaikuttaa eittämättömältä, toisissa se tuntuu olevan tulkinnanvaraista. Tämä ei kuitenkaan johdu genetiivistä itsestään, vaan lauseen yleisestä syntaktisesta rakenteesta.

Adverbaalinen genetiivi esiintyy lauseessa useimmiten ns. datiiviadverbiaalina. Nimitys on harhaan johtava, kuten myöhemmin tulee perusteltavaksi, mutta käsitteellisesti on tärkeää, että datiiviadverbiaali osoittaa esinettä (itse asiassa paremminkin henkilöä), ”jolle jotakin tehdään tai tapahtuu”.⁷ Määritelmästä ilmenee asianomaisten lauseiden struktuuri. Datiiviadverbiaali ilmaisee henkilöä, jota subjektin toiminta koskee (”jolle jotakin tapahtuu”) tai johon objektin toimintaan saattaminen vaikuttaa (”jolle jotakin tehdään”). Toisin sanoen, datiiviadverbiaali liittyy verbin välityksellä joko intransitiivisen verbin subjektiin tai transitiivisen verbin objektiin.

⁶ Penttilä, SK, s. 346.

⁷ Setälä, mt. s. 30.

Joissakin esimerkeissä adverbaalinen genetiivi näyttää voivan liittyä myös paikan adverbialtiin: *Pojan jäi lakki päähän*. Tämä on kuitenkin silmänlumetta, minkä huomaa paikallissijamääritteen leksikaalista merkitystä muuttamalla: *Pojan jäi lakki maahan*.

1. Lauseen predikaattina on intransitiiviverbi. Genetiivi ilmaisee käsitettä, jota subjektin toiminta koskee. Kaikissa tapauksissa genetiivi voidaan korvata paikallissijamuodolla.

1.1. Lauseessa on nominisubjekti.

1.1.1. Genetiivi voidaan korvata olosijalla.

Ei *meidän* vielä *hätä*ä ole, ainakaan suuremmasti (Penttilä) | *Sen* pyöri *silmät*kin päässä kuin mitkä väkkärät (Jotuni)

Kelle *sun* on *asia*a (Siikainen, LHLS 22) | *Tuan* on aika *liina*nen kaulasa (Noormarkku, LHLS 22); vrt. *mull* oli *keppi* kälesäni (Ikaalinen, SM 26) | *ko* nii *meijänki* ova nua *flikakki*mpiänei ollu (Pyhämaa, SKM 5)⁸ | ...semmonen Piänensuan Kaija, *jonka* siälä mettäjien perillä oli Hirvisuan takana, asunto ni (Kiikka, SKM 70) | *teijän* ol sellin nekkini *nim* priskim präski (Eurajoki SM 1) | *minun* ei ole sihè mitän *sütä* (Sammatti, SM 60) | Muisti rapulla vasta, että *hän*en on *kaljat*ynnnyrin *tappi* kourassa (Ähtäri, LTKS 44) | Mitä *kraatarin* väliä on? (Siikainen LHLS 23) — vrt. Mitä *sillä* väliä on? (Pomarkku, LHLS 23) | *Muutam*an oli vähä *mustaa* *pairarroiketta* yllä (Vesilahti, LEHK 76) | Miksi *sinun* *puro* on *niv* valakijä ja *minun* *nim* *puro* mustä (Nivala, SM 120) | *Yhlenkään* *sen* ol, *tytär* kipijä (Lapinjärvi, SKM 45) | Ja sitten kum *minun* oikei *jalkain* *kastu* (Mäntyhärju, SKM 308) | *Sen* turpos *pää* ja *kiel* ettei se *sänup* puhutuks ensinkä (Valkeala, SM 104) | *Sen* ol *johanna* *nim* (Kuhmoinen, SM 241) | *Minun* on *jih*ti *pol*vissañ (LMPS 18) | ja *ikän* *näjen* ois pitännä *kropin* kuoltua (Metsäsuomi, SM 219).⁹

Oy mite *meiden* on *tekemistä* *sinun* *cansas* (Agricola, Mark. 1)

1.1.2. Genetiivi on korvattavissa erosijamuodolla.

⁸ Tarkekirjoitusta on murre-esimerkeissä yksinkertaistettu jättämällä painomerkit huomioon ottamatta.

⁹ Huomattakoon, että genetiivi saattaa olla liitettävissä myös nesessiivi- ja possessiivirakenteiden tekijämuotoon.

Mun jäi ne l u a r i t hakemata (Ahlainen, LHLS 24) | *Mutta niittej jäi r a h a t siähen* (Urjala, LEHK 77) | *Sem (rukkin) meni ny ä r i poikki* (Kylmäkoski LEHK 77) | *Karpim* meni (v a i v a t) vallan turhaan (Urjala, LEHK 75). Vrt. *miult* joutuit m o l e m m a t k ä t t äkseppäi (Vuoksenranta, SM 266).

1.1.3. Genetiivi on korvattavissa tulosijamuodolla.

Tytön kohosi p u n a poskille (Penttilä) | *Mutta kiitos luojan,* että vielä hengen sait (Kivi) | ... jos menee päähän *vanhan miehen* (Aho).

Teilän oj j o t a k i n siinä sitted tapahtunuj... (Teisko, SMK 153) | *Ei sen tus sitte yhtään mitään (r a n g a i s t u s t a) siittä?* (Kylmäkoski, LEHK 77) | *Se pisti enklantilaisen vi h a k s* (Multia, LTKS 44) | "Luet tosta, mitä *sun* tulee", sano, löi rahat pöytään (Urjala, LEHK 74) | *Minun* on tullu v e r e n k a l k k e e n t u m a päähä (Vihti SMK 34) — vrt. *mullet* tuli r e i m a t i s m a vasemphaj jalakha (Kälviä, SM 116).

ios teille olis w s c o i a ette epälisi ette te waivoin täte tekis q u i n *ficuna puun* tapactui (Agricola, Matt. 21) | *Mite meiden* siihen tule? (Agricola, Matt. 27) | w e, w e, w e, *sinun* köyhe Jerusalem (Carelius, VKL 88).

Ensimmäisen pääryhmän esimerkeissä lauseen predikaattina on yleensä *olen*-verbin persoonamuoto, toisen ryhmän lauseissa *jään*-tai *menen*-verbi, kolmannessa tavallisimmin tulemista tai tapahtumista merkitsevä verbi. Genetiivin korvautuminen olo-, ero- tai tulosijamuodolla riippuu siis yksinomaan verbistä, joka saa tietystä paikallissijassa olevan nominin sidonnaiseksi määritteekseen. Vrt. *Kapteinim* meni v i r k a, mutta *sotamiähen* yleni v i r k a (Punkalaidun, LEHK 77), missä edellinen genetiivi on korvattavissa ablatiivilla, jälkimmäinen allatiivilla tai adessiivilla. Jos predikaattina oleva verbi voi saada vaihtoehtoisesti eri paikallissijoissa olevia määritteitä, adverbaalinen genetiivi on tekemisen suunnan ilmaisijana täysin neutraali:

sen petti k y n n e t siinä tammessa (Hattula, SML 42) | *En tiijä,* p a l j o k o *sen* on vaella (LMPS 18) | *unkajen* tul nin raskäks k ä s v a r r e t (Metsäsuomi, SM 219) | *Kuusien* ei tullu mitää, männyn se täysi olla (Vihti, SKM 31).

Lauseen subjektiin liittyvää adverbaalista genetiiviä esiintyy varsin vähän. Useimmat esimerkit ovat hämäläismurteiden — nimenomaan satakuntalaismurteiden — alueelta, mutta itämurteistakin niitä on löydettävissä. Kirjasuomesta on tarjona vain hajatapauksia, vieläpä vanhasta kirjasuomestakin Agricolan aikojen jälkeen.

Lähisukukielissä tyyppi on lähes tuntematon. Kettunen mainitsee vepsästä seuraavan esimerkin: *ukon jo vuodet tul'dhe 'ukon jo vuodet tulivat'* (VMLT 237). Vatjasta on löydettävissä seuraava vähän epämääräinen esimerkki: herrad juttelivaD: *sinnū voli on 'herrat sanoivat: sinulla on valta'*. (NVK 140). Tässä saattaa olla kyse predikatiivina esiintyvistä genetiivistä: 'sinun on valta', joka voitaisiin tosin selittää adverbaaliseksi, mutta ei puheena olevaan ryhmään kuuluvaksi.¹⁰

Poikkeuksen lähisukukielten joukossa tekee liivi, jossa on runsaasti vastaavanlaista adverbaalisen genetiivin käyttöä. Liivin konstruktiot eivät kuitenkaan ole suoraan verrattavissa suomen suhteisiin, koska datiiivigenetiivi on Kuurinmaan liivissä levittäytynyt yli äyräidensä yleiseksi adverbaalisten suhteiden ilmaisijaksi.¹¹ Historiallisesti liivin datiiivigenetiivi lienee vain osittain sukua muiden itämerensuomalaisten kielten genetiiville.¹²

Esmerkkejä:

Rebbistõn ät õkõd ja touvõ lindõdõn piezad 'ketuilla on luolat ja taivaan linnuilla pesät' (UT Matt. 8: 20) | *Kus mäddõn neijen leibõ um täs kõgars 'mistä meillä on näille leipää tässä korvessa'* (UT Matt. 15:33, peräkkäin olevista datiiivigenetiiveistä edellinen korvautuisi suomessa olosija-, jälkimmäinen erosijamuodolla) | *Aga Jēzusõn puodiz sydä m 'mutta Jeesuksen heltyi sydän'* (UT 20: 34) | *mütsän kuorad, nurmæn silmad 'metsällä korvat, nurmella silmät'* (NLK 521) | *näntõn kummittõn um võnd ikš puoga 'heillä kummallakin on ollut yksi poika'* (LT 69) | *tämmõn sündõb pūoga 'hänelle syntyy poika'* (UT Matt. 1: 23) | *Ja Petrusõn rabagist mielõ Jēzus sõnad 'ja Pietarille tulivat mieleen Jeesuksen sanat'* (UT Matt. 26: 75) | *ju'o mīnda kratiintõb un puřintõb, ju'o*

¹⁰ Penttilä, mt. s. 344.

¹¹ Itkonen, Lokatiivista ja genetiivistä ym. Vir. 1957, ss. 309—310.

¹² Posti, Grundzüge der livischen Lautgeschichte. SUST 85, ss. 282—283.

min'nən sugüb t š u p ā alā 'mitä enemmän minua ravistaa ja pudistaa, sitä enemmän minulle syntyy kasaa alle' (NLK 480).

Tähdellisintä on, että liivin datiiigenetiivi heterogeenisestä alkuperästään huolimatta esiintyy yleisenä sijamuotona ilmaisemassa käsitettä, jota subjektin toiminta koskee. Toiminnan suunta ei sen sijaan siinä lainkaan kuvastu. Vaikka se esiintyykin funktioissa, jotka suomessa ilmaistaan paikallissijalla, se ei ole semanttisilta suhteiltaan paikallissijan kaltainen.

Suomenkin esimerkkien perusteella on selvää, ettei adverbaalista genetiiviä voi leimata yksinomaan latiivisijaksi. Eräissä tapauksissa genetiivi saatettaisiin tosin korvata tulosijalla — allatiivilla — mutta jokseenkin yhtä usein genetiivin paikalle soveltuisi olosija, adessiivi, vieläpä joskus erosijakin, ablatiivi. Itse asiassa genetiivi on näissä yhteyksissä täysin väritön, vailla minkäänlaista olo-, ero- tai tulosijan vivahdetta. Tämä johtuu siitä, että genetiivi on yhä olennaisesti adnominaalinen, vaikka sen ja pääsanan välinen kiinteä yhteys on alkanut rakoilla. Genetiivi on irtaantumassa nominista ja liittymässä verbiin, mutta aivan kuin jäänteenä aikaisemmasta riippuvuus-suhteestaan se on säilyttänyt adnominaalisen määritteen muodon. Kun irtaantuminen on tapahtunut ja adnominaalisesta määritteestä on tullut yksinomaan adverbaalinen, vaihtuu sijamuoto verbin määritteen kaasukseksi. Verbiin sisältyy olennaisena myös tekemisen suunnan kategoria, joka ilmenee paikallissijan muodossa, mutta ei ulotu semanttisesti neutraalin genetiivin funktioihin.

Kaikissa niissä suomalais-ugrilaisissa kielissä, joista genetiivi tunnetaan — siis itämerensuomalaisten kielten lisäksi lapissa, mordvassa ja tšeremississä — tämä sijamuoto esiintyy vastaavanlaisissa funktioissa. Possesiivisissä konstruktioissa se ilmaisee olen-verbin yksikön kolmannen persoonan yhteydessä omistajaa:

Lappi: *coppūn* lī akta ētna lahta sa ku *almačen* (Halász, Svéd Lapp nylvjárosa, IV 254) 'sammakolla on yhtä paljon jäseniä kuin ihmisellä' | mordva: *at'ān babań* kavto e j k a k š t (isällä ja äidillä on kaksi lasta' (Paasonen, SUSA XII 87) | tšeremissi: *toštə batedən* ü δ er ž ö, e r γ ə ž e ulə-mo? 'onko entisellä vaimollasi tyttärtä tai poikaa' (Genetz, SUSA VII 28).

Mutta genetiivi saattaa tulla kyseeseen muidenkin verbien yhteydessä. Selvä kolmijako olo-, ero- ja tulosijan 'funktioihin' ilmenee seuraavista tšeremissin esimerkeistä:

βara miškəən m ü ž ö kotškašəšt uk○-δ○k 'ellei mehiläisillä sitten ole mettä syödäkseen' (Beke, Tscheremissische Texte 89) | *škendən* t○letš š u k o jomeš 'sinulta katoa vielä enemmän' (Beke, Mari Szövegek I 396) | *βätəžən* š u r kuškaš təngälən 'vaimolle alkoi kasvaa sarvet' (Ramstedt, SUST 17, 179).

Vastaavanlaista käyttöä esiintyy myös altaalaisessa kielikunnassa.¹³

Etäsukukielissä ei "adverbaalista genetiiviä" missään tapauksessa voida katsoa latiivisijaksi. Esim. tšeremississä on *n*-loppuinen, genetiivistä selvästi erottuva obsoliittinen latiivisija (genetiivin päätteellä on *n/ən*, latiivin *an/en*: *kušan* mihin, *pelen* viereen'). Sillä, sen paremmin kuin produktiivisella *eš*-latiivillakaan, ei ole lainkaan suomen adverbaalisesta genetiivistä muistuttavia funktioita. Latiivisija ei edes kuulu elollisia käsitteitä tarkoittavien sanojen paradigmaan. Sen sijaan datiivi-genetiivin eli, kuten sitä mieluummin nimitän, välillisen adnominaalisen genetiivin funktiot ovat tarkalleen vastaavanlaisia. Erona on vain se, että mainittu genetiivi on tšeremississä suhteellisesti paljon yleisempi kuin suomessa. Vain harvoin sen sijalla on elollisista olennoista käytettävä verbin toiminnan suuntaa osoittava sijamuoto: datiivi, ablatiivi tai postpositiorakenne. Tšeremissin välillisen genetiivin adnominaalisuus ilmenee siinäkin, että asianomaiseen nominiin useimmiten liittyy genetiiviin viittaava possessiivisuffiksi: *məjən* ik e r g e m ulo, *təjən* ik ü δ ə r e t ulo 'minulla on yksi poika, sinulla on yksi tytär' (Jewskij), aivan samoin kuin on laita välittömissä genetiivikonstruktioissa. Lisäksi tšeremississä myös välitön adnominaalinen genetiivi esiintyy pääasiassa vain elollisia tai personifioituneita käsitteitä tarkoittavista sanoista.

Ei myöskään ole vailla merkitystä se tosiasia, että adverbaalinen genetiivi suomessa korvautuu juuri 'ulkoisilla paikallissijoilla'. Nimitys on harhaan johtava, sillä tässä yhteydessä mainituissa sijoissa ei ole ulkoisuutta sen paremmin kuin varsinaista paikallisuuttakaan. Ne ilmaisevat käsitettä, johon verbin toiminta suuntautuu, ja nimenomaan persoonallista, elollista käsitettä, kuten esimerkeistä selvästi ilmenee. On mielenkiintoista, että samoissa yhteyksissä käytetään usein elottomista olennoista sisäisiä, elollisista ulkoisia paikallissijoja:

¹³ Fokos-Fuchs, Rolle der Syntax in der Frage nach Sprachverwandschaft, s. 78.

Hevosella on suuret korvat — *Talossa* on suuret ikkunat, vrt. *Talolla* on suuret maat — mutta siinä *talo* edustaakin personifioitunutta käsitettä. Kieliopissa puhutaan datiivadverbiaalista, jonka sijamuotona on allatiivi. Käsite jää ontuvaksi, ellei siihen sisällytetä myös adessiivi- ja ablatiivimuotoisia adverbiaaleja, jotka nekin saattavat ilmaista, miten verbin toiminta koskee lauseen subjektia tai objektia.¹⁴ *Miehellä* on koira ilmaisee possessiivista suhdetta samoin kuin *Miehen* koira — mistä ilmenee genetiivin käsitteellinen sukulaisuus ulkoisten paikallissijojen kanssa, samoin *Miehellä* kuoli koira, jonka asemesta voitaisiin sanoa *Miehen* kuoli koira. Ulkoisten paikallissijojen funktioista erottuvat omaksi ryhmäkseen ne, jotka ilmaisevat verbin toiminnan vaikutusta elollisiin käsitteisiin. Suhdetta voisi nimittää vaikka epäsuoraksi possessiiviseksi suhteeksi, sillä eihän omistaminen ole staattinen, jatkuva ilmiö, vaan siihen kuuluu myös omaisuuden saaminen tai menettäminen.

Selvitetäväksi jää vielä, mistä johtuu genetiivin ja sen pääsanan välisen suhteen höltyminen ja genetiivin hakeutuminen verbin yhteyteen. Asia ei liene perusteltavissa vain siten, että huolimattoman tuntuudessa kielenkäytössä, erikoisesti kansankielessä, syntaktiset liittymät ovat löyhiä niinkin läheisesti yhteen liimautuneiden yksiköiden kuin attribuutin ja sen pääsanan osalta: Voi hyvä isä *minkä* se on ollu laista (Hailuoto, SMK 228). (Tässäkin yhdyssanan genetiivimuotoisen alkujäsenen irtaantumisella on oma, lauseen emfaattisuutta korostava merkityksensä.) Adverbaalisen genetiivin esiintymistä puhuaksemme, *Poikien* vaatteet tahriintuivat ei merkitse samaa kuin *Poikien* tahriintuivat vaatteet. Välittömän adnominaalisen genetiivin pääsana on määräinen — genetiivin vaikutuksesta. Ensiksi mainitussa esimerkklauseessa genetiivi ja sen pääsana muodostavat yhdessä lauseen lähtökohdan, neksuksen primäärijäsenen. Jälkimmäisessä lauseessa *vaatteet* edustaa uutta, tuntematonta elementtiä ja kuuluukin neksuksen sekundäärijäseneseen. Toisin sanoen: genetiivi ja subjekti kuuluvat eri puolille neksusta, genetiivi edustaa tunnettua jäsentä, lauseen lähtökohtaa, subjekti tuntematonta, lauseeseen solutettua uutta käsitettä. (Esimerkkinä päinvas- taisesta suhteesta, missä subjekti on lähtökohtana, genetiivi uutena käsitteenä, ovat ns. genetiivipredikatiivin esiintymät: Vaatteet

¹⁴ Siro, Suomen kielen lauseoppi, s. 33.

ovat *poikien*.) Voidaan siis todeta, että genetiivin irtaantuminen subjektin yhteydestä osoittaa lauseen struktuurin tietyllä tavalla muuttuneen.

Genetiivin ja subjektin välinen neksus-raja ilmenee erikoisen selvänä silloin, kun lauseessa on predikatiivinen subjekti *olen-* tai *tulen-*verbien esiintymiä täydentämässä. Ilmaukset ovat stereotyyppisiä, sillä vain määrämerkityksiset substantiivit ja adjektiivit tulevat predikatiivisina subjekteina kyseeseen.

Varkaan oli vuoroin k u u m a, vuoroin kylmä (Hälli) | *Mun* ov vilu, jokos tēn on nälkä (Kokemäki, K. Oksanen) | *mnuu* o munt kertta nii ikä v et mnää ole itkeny (Laitila, SML 11) | Sano että *hänen* ol' niin ikä v ä (LMPS 18) | hyviv vissih tierät min-kälä ist se ol ennen *maasepän* (Kymi, SML 66) | *Mikä hān* sen *Jussin* on juuri (Virrat, LTKS 44) | *Sisarten* oli kateet sittek ku sitä ruakaa niim paljo tuli (Kylmäkoski, LEHK 76). Vrt. No jo on *minulla kuuma* (Säkkijärvi, G. Karste) | *minula* on olluna nīn kova ikä v ä (Hirvensalmi, SM 184). Viro: *mul* on nälg, hea meel (J. Krohn, Viron kielioppi s. 5).

Minun tulee sinua a r m o (Kivi) | *Anna-Liisan* tuli sä ä li miestānsä (Lassila) ...se tietää ettei *minun* vielä pitkään aikaan uni tule (Sillanpää) | Eikö *niitten* tule jano siälä pellolla (Merikarvia, LHLS 23) — vrt. Tulloo *kylmä* sinulle (LMPS 18) | *minun* tullee tässä niiv viluni (Teisko, SKM 155) | *Minunkin* tuli niin kovin surkeeni (Urjala, LEHK 76). Kahdessa viimeksi mainitussa esimerkissä nominiin liittyy possessiivisuffiksi, joka viittaa genetiivin ja nominin väliseen yhteyteen.

1.2. Lauseessa on subjektina verbin nominaalimuoto, jonka yhteydessä genetiivi ilmaisee tekijää. Itse asiassa tällainen genetiivi ei kuulu käsiteltävänä olevan aiheen piiriin, koska sen ja verbaalinominin välille on muodostunut neksussuhde.

1.2.1. Jonkinlaista väliastetta yllä käsiteltyihin tapauksiin verrattuna edustaa lausetyyppi, jossa *olen-*verbiä täydentää adjektiivin ja I infinitiivin muodostama konstruktio: Hänen on *kuuma kävellä*. Jos lähtökohtana pidetään *Hänen* on k u u m a -tyyppiä, lause voidaan tulkita: *Hänen* on k u u m a kävelläkseen t. kävelemisen suhteen, jolloin I infinitiivillä on alkuperäinen lativisijansa edellyt-

tämä merkitys. Mutta jos genetiivi siirtyy infinitiivin yhteyteen, päädytään subjektina olevaan infinitiivirakenteeseen: hänen — kävellä on kuuma.¹⁵ Syntaktinen siirtymä ei tämän tyyppin osalta ole vielä aivan loppuunviety, koska genetiivi yhä voidaan tajuta adverbaaliseksi. Esimerkkejä: H ä p e ä kyllä näin vanhan *miehen* vasta tavaamista opetella (Kivi) | — — — että on *minunkin* oikein h y v ä ollakseni (Aho) | Asiaan on *kenenkään sivullisen* p a h a sekaantua (Penttilä) | *minun* o olluj joka paikasa h ü v ä ollani (Tyrvää, SM 23) | P a h a *vast'-alkusen* onkin siellä olla (Ähtäri, LTKS 43) | *Keuiembi* on *Camelin* neulan silmen lepitze kieudhe (Agricola, UT Mark. 10) — vrt. ... quinga töles on *heille* sisellekieudhe JUMALAN Waldakundan (Mark. 10) | Ettei *Ihmisen* ihanan Ollut h w ä oleskella Yksin Yrtti-kartanosa (Henrik Achrenius, AJ 330).

Lähisukukielistä on karjalasta tarjona vastaavanlaisia esimerkkejä: h u i g i e ol'i *miehen* hänen ger aštuo 'ikävä oli miehen hänen kanssaan käydä' (SMIK 97). Yleensä mainituissa tapauksissa esiintyy adessiivi tai allatiivi: No *miul* ol' hyvi h u o n o kävävä (Tuutari, SML 87) | *papilla* üksin šüä h u i g i e 'papin on ikävä syödä yksin' (karjala, KKN III 39) | *itšävä tälle* eli tšävvä 'ikävä hänen oli käydä' (vatja, NVK 34) | *milēn* h u i g e d mändä rafan keskhe hondōš sobiš 'minulle oli noloa mennä ihmisten joukkoon huonoissa vaatteissa' (vepsä, NVM 3). — Tšeremississäkin on vastaavissa tapauksissa datiivisija yksinomainen: tə pagateš užə peš jösö lieš ilaš *üderamašlan* 'tuohon aikaan tulee naiselle tosiaan vaikeaa elää' (Jewskij).

1.2.2. Tyyppi ei periaatteellisesti muutu, jos adjektiivin tilalle tulee substantiivi: *Hänen* on p a k k o kävellä = Hänen on pakko kävelmisen suhteen. Vaikka *pakko* jäsennetään subjektiksi ja infinitiivi sen attribuutiksi¹⁶, on genetiivin ja infinitiivin välinen neksus oikeastaan selvempi kuin edellisessä tapauksessa: *Aica* on *Hijren* haucotella, ett on Kissan kidasa (Henrik Florinus, AJ 233). Jos genetiivin ja infinitiivin katsotaan muodostavan rakenteen, joka on lauseessa subjektina, tulee alkuperäisestä subjektista predikatiivi.

¹⁵ Vrt. O. Ikola, Suomen lauseopin ongelmia. Vir. 1954 s. 235.

¹⁶ Setälä, mt. s. 107.

Eräissä tapauksissa tämä subjekti-predikatiivi korvautuukin predikatiiviadverbiaalilla: Aina oli siinä kohti *akkain* tapana panna kengät jalkaan (Aho).

Tässäkin konstruktiossa esiintyy genetiivin asemesta paikallisija: Mikä pirun pakkoo *mulla* on siellä vihittynä ämmänä kulkee (Siikainen, LHLS 23) | *siz beje vajä tällie* kummotta *manèè* 'sitten ei tarvitse hänen kumartua maahan (vatja, NVK 83) | *mälén* *t a r b i ž* rata 'minun on tarvis tehdä työtä' (vepsä, VMLT 195).

1.2.3. Infinitiivirakenteen sisältävässä lauseessa saattaa olla predikaattina jonkin muunkin intransitiiviverbin kuin *olen-* tai *tulen-* verbin persoonamuoto. Näissä tapauksissa infinitiivin katsotaan alunperin edustaneen aina transitiiviverbiä. Nykyinen infinitiivin objekti on ollut alkuaan lauseen subjektina¹⁷, mihin sen nominatiivimuotoisuus (totaaliobjektina) viittaa. Genetiivi on liittynyt verbin välityksellä subjektiin, mutta syntaktisten siirtymien johdosta ajautunut infinitiivin tekijäksi. Kun subjektilla ei ole ollut genetiivin kannalta enää mitään syntaktista merkitystä, rakenne on saattanut syntyä myös intransitiivisen infinitiivin pohjalle. Merkitykseltään rakenteet ilmaisevat velvollisuutta, pakkoa, sopivaisuutta, mieltymystä jne. Genetiivi on spesiekseltään määräisen infinitiivin tekijän sijamuoto.

Sen heistä, joka ennen aviosäätyyn joutuu, tulee periä viisisataa riksiä (Kivi) | *piian* täytyy täyttää kaksi sankoa (Aho) | *Ei mun* auta, ei mun auta, täytyy mennä järveen (Kivi) | *Iisakin* ei sopinut näyttää levähdyskiireitään (Haanpää).

mut *mein* töytys vehentäk kuorma (Perniö, SML 20) | Nii, isälhä se ol' nii paljo puuhoa jotta, *sem* pit pitteä niist vieraist huolta (Sakkola, SML 83) | Nyt ei kenkiäät tarttep paikata *kenenkää* (Hailuoto, SKM 242) | *Ei lehmäin* haluta olla mettäs (Ahlainen, LHLS 23).

Nijn quin vskolisten *Alamaisten* tule tehde (Kustaa Vaasan julistuskirja, VKL 45) | Tämä Ricas mies on candanut nijtä waatteita cuin eij *hänen* sopinut (Sorolainen, VKL 92) | ... on *hänen* corkian käs-kyn jälkeen pitänyt Mantali längdit ylöspanna (Gabriel Calamnius,

¹⁷ Setälä, mt. s. 25.

VKL 141) | nedt pitä *minun* mös lochduttaman (Upsalan evankeliumikirjan katkelma, 14).

Lähisukukielistä on puheena olevan ryhmän osalta löydettävissä esimerkkejä karjalasta ja vatjasta sekä tietenkin liivistä:

Karjala: pidäü tullа *mollembien* 'molempien pitää tulla' (KKN II 25) | ei *siun* hebozella sinne soa männä 'et sinä sinne voi hevosella mennä' (KKN III 24) | *hiänhän* külü hommoanda 'heidänhän kuuluu hommata' (SMIK 97) | Vatja: *minū* piti mennä pakosē 'minun piti mennä pakoon' (NVK 14) | Liivi: *tä'ddön* pid'im sies ažaš jo kovàl vo'lmə 'teidän pitäisi olla tässä asiassa jo viisaampia (Kettunen, Liwisches Wörterbuch, ss. 285—286).

Murteissa ja lähisukukielissä genetiivin paikalla on usein nominatiivi tai allatiivi (karjalassa tietysti adessiivi). Nominatiivitapaukset ovat rakenteellisesti erilaisia: niissä predikaattiverbi esiintyy monipersonaisena, modaaliverbin tavoin (viro). Allatiivisijan esiintyminen taas liittyy siihen yleiseen linjaan, jonka mukaan adverbaalinen genetiivi korvautuu ulkoisten paikallissijojen muodoilla. Määrite on lopullisesti irtaantunut subjektista ja mukautunut predikaattiverbin edellyttämään suuntaa osoittavaan sijamuotoon. Esimerkkejä:

Suomi: eipe meille *Hengelisille* ja Kirkon *palvelioille* siihen tule miten säte ja asetta (Agricola, Käsikirja, VKL 21).

Aunus: ei sie pidäs tulla *hänel* 'ei hänen pitäisi tulla sinne' (Genetz, Tutkimus Aunuksen kielestä s. 190).

Vepsä: *ukone* mi tehta 'mitä ukon pitäisi tehdä' (NVM 45) | *milei* pidab lagi pesta 'minun pitää pestä katto' (VMLT 195).

Viro: — — — *mul* onnestus tabada ja pihku võtta väikest kalliülikoonalist kerges saksa 'minun onnistui tavoittaa ja ottaa pivooni pieni kallispukuinen herrasmies' (Liiv).

Tšeremissin nesessiivisissä konstruktioissa esiintyy melkein yksinomaaisesti datiivi, joka tässä kielessä on elollista käsitettä tarkoittavien sanojen tulosijamuoto: *tudlan* kajaš küleš 'hänen täytyy mennä' | *tə pagəteš tudlan škelanže šketənak ilašəže berešteš* 'sinä aikana hänen itsensä täytyy elää yksin' (Jewskij). Poikkeustapauksissa tavaataan genetiivikin: *tudən* küš *βele* manaš küleš 'hänen täytyy sanoa vain 'pst'' (Jevsevjev, F II 552). Tšeremississä genetiivi sen paremmin

kuin nominatiivikaan ei voi esiintyä *aš*-verbaalinominin tekijäpersoonana, joten tekijää eli "loogista subjektia" ilmaiseva lauseenjäsen on puhtaasti adverbaalinen. Jevsevjevin esimerkissä voi genetiivin yhdistää substantiivina esiintyvään interjektioon.

Eräissä rakenteissa genetiivin ja nominaalimuodon välille kehittynyt neksus ei edellytä syntaktista siirtymää. Niinpä IV infiniiviin pohjautuvassa rakenteessa on havaittavissa periaatteellisesti aivan samanlainen suhde kuin erittelymme ensimmäisessä kohdassa: Mutta istua minun oikeal kähelen taicka wasemalla ei ole *minun* and aminen (Agricola, Matt. 20) | Kaikki hyvin, mutta *minun* ei kotiin lähtemistä (Kivi). Eräät passiivin partisiippimuotoihin perustuvat rakenteet taas liittyvät kohdassa 1.2. käsiteltyihin tapauksiin: Ja niim *mun* oli lählettävä sitte (Teisko, SuKM 152) | *minun* ei tullu' otettua vaimō (Ähtäri, SM 115).

Normaalia datiivigenetiivin edustusta on myös liivin nesessiivisuhteissa: *Sinnōn* äb ūo Izandt entš Jumalt kērtamōst 'sinun ei pidä kiusata Herraa sinun Jumalaasi' (UT Matt. 4:7) | vanān um kuolimist 'vanhan on kuoleminen' (NLK 516) | *mä'dden* um tiedamōst 'meidän on tietäminen' (NLK 203).

1.4. Mainitsematta ovat vielä eräät hajatapaukset, joiden osalta intransitiivisen predikaatin ohella esiintyvää genetiiviä ei voi keinoitella subjektin yhteyteen. Vanhassa kirjasuomessa on esimerkkejä adjektiivin liittyvästä adverbaalisesta genetiivistä: sille seke Tuulia meri *henen* ouat cwliaiset (Agricola, Mark. 4) | caiki ouat *uskowaisten* mahdoliset (Agricola, Mark. 9).

Genetiivi saattaa liittyä adverbiinkin. Kyseeseen tulevissa lauseissa on predikaattina yksipersonaisena esiintyvä *käyn*-verbi: kum mä näin kuinka *nileh* hullusti kävi (Koski H.L., SM 86) | Niin sen *akan* käv (VSS 13). Vrt. *minule* käü nī hullusti (Hirvensalmi, SM 184).

Viimeksi mainitut esimerkit ovat sukua *Minun* tuli kuumaa -ilmaukselle. Niissä verbi vain on vaihtunut tyyppiin, joka saa täydennykseksen predikatiivin asemesta adverbiaalin.

Kaikkia verbaalinominin ja genetiivin välille syntyneitä neksusuhteita ei voi selittää adverbaalisen eli välillisen adnominaalisen genetiivin pohjalta syntyneiksi. Setälä huomauttaa, että lauseessa Isä toi omenoita *lasten* syödä saattaa *lasten* olla subjektiivinen

genetiivi. Vielä selvemmin adnominaalinen luonne on niillä verbaalinominien yhteydessä esiintyvillä genetiiveillä, joiden funktiossa tai joiden ohella määräehdoin on possessiivisuffiksi: *Eskon* naitua käyn minä hyvällä omalla-tunnolla provastin luoksi (Kivi) | ja sitten ne laottiin *kesän* tullen hautaan (Ristijärvi, SML 149) | Thekij möss Jesus monda muita merkeijä hänen *opetuslastensa* nähden (Upsalan evankeliumikirja, 12) | ia *henen* maatesans otti hän yhden luun hänen kyliestäns (Sorolainen, VKL 29) | Mutta *Inhimisten* maates tuli henen wiholissens (Agricola, Matt. 13).

Vastaavissa rakenteissa esiintyy genetiivitekijäjä myös niissä lähisukukielissä, joissa adverbaalinen genetiivi on kokonaan tai lähes tuntematon:

Viro: *Sügise* saabudes kolletuvad lehed 'Syksyn saapuessa kellastuvat lehdet (Jänes 173) | touzis üles *minu* aitamata, ta tuli teiste kutsumata (Wiedemann 451) | kas need jäävad *minu* hoida (Krohn, Viron kielioppi 88) | Karjala: päivän nossessa 'päivän noustessa' (SMIK 79) kolmee *virstam* mändüä 'kolmen virstan mentyä' (NKK II 21) | *izännän* tiedämättä em voi andoa 'isännän tietämättä en voi antaa' (SMIK 80) | miun tieten häim mäni 'minun tieteni hän meni' (SMIK 81) | Vatja: sulhassa tšülvettäs *tämä* mennezä naimäze 'sulhasta kylvetetään hänen mennessään naimisiin' (Ahlqvist, Wotisk Grammatik 91) | *minù* sinle luvattüa 'minun sinulle luvattua' (Mägiste WE 188) | Vepsä: minun loites 'minun odottaesani' (VMLT 196) | *päivän* tuhut andõn 'päivän tultua annoin' (VMLT 211) | Liivi: Aga *Petrusõn* sizzõl tulds sugiz nei 'mutta Pietarin sisälle tullessa kävi näin' (UT Ap.t. 10: 25).

Kun näiden genetiivien funktiossa ei myöskään esiinny ulkoisia paikallissijoja, mainittujen neksussuhteiden voi katsoa kehittyneen adnominaalisesta genetiivistä. Jos "syötyäni läksin" on selitettävissä 'syöntini, syömiseni luota läksin', niin "miehen syötyä läksin" on vastaavasti tulkittavissa 'miehen syönnin luota läksin'.¹⁸ Yleensä katsotaan näiden nominaalimuotojen alkuperäisen attributiivisen genetiivin edustaneen objektiivista suhdetta: "illallisen syötyä" = 'kun illallinen oli syöty'. Tšeremississä, joka — eteläläpin ohella — suomalais-volgalaisista kielistä ainoana on säilyttänyt genetiivin ja akku-

¹⁸ Hakulinen, mt. s. 556.

satiivin erillisinä muotokategorioina, ei lainkaan esiinny objektiivista genetiiviä, vaan ainoastaan nominatiivi- tai akkusatiiviobjekti vastavasti verbaalinominien yhteydessä. Tämän nojalla tuntuu suomenkin objektiivisen genetiivin kehittyminen objektin pohjalta varteenotettavalta mahdollisuudelta. — Mainittakoon lisäksi, että tšeremississä verbaalinominien kanssa neksussuhteeseen kehittyneet genetiivit eivät koskaan korvaudu datiivilla, vaan ainoastaan toisella adnominaalisella sijamuodolla, nominatiivilla.

2. Genetiivi on yhdistettävissä lauseen objektiin. Nykykielessä tämän tyyppinen adverbaalinen genetiivi on melkein tuntematon, vanhassa kirjasuomessa, nimenomaan Agricolalla, sen sijaan varsin tavallinen. Sukukielistä taas liivissä datiivigenetiivi on epäsuoran objektin sijana yksinomainen.

2.1. Lauseessa on nominiobjekti.

2.1.1. Genetiivi on korvattavissa olosijalla. Tästä on esimerkkejä varsin niukalti:

Ei suinkaan hän *niiden* sitte väliä piöä (Siikainen, LHLS 23) — vrt. Ei hän sillä tuomarin *virraall* vällii piöä (Noormarkku, LHLS 23).

2.1.2. Genetiivi on korvattavissa erosijalla.

Paran minä oon kuulu, jotta ne tek' seittysiä (Metsäsuomi, SML 120) | Ei *tämän* sahattukaan jalvoja (Noormarkku, LHLS 24) | Se on se Johannes *ionga* mine caula n leickautin (Agricola, Mark. 6).

2.1.3. Genetiivi on korvattavissa tulosijalla. Eräät sanonnat kuuluvat — tosin vanhahtavan tuntuina — nykykieleenkin:

Tuuli teki *minun* niin p h a a (Penttilä) | Mitäs minä *sen* teen (Penttilä) | ... Anna *toisen* toinen puoli (Kalevala) | Mitä *sen isännän* on tehty siälä Helsingis (Merikarvia, LHLS 22) | Kyllä minä *sen* sitte panen suittet päähän (Siikainen, LHLS 22) | Mitä *tämän nuorukaisen* nyt tehlään (Ruovesi, LTKS 42) | Ei se antanu yhtääl le p o o *äitensä* (Kylmäkoski, LEHK 74).

Vanha kirjasuomi: coska mine wijsi Leipe mursin widen tuhanen *Inhimisen* (Agricola, Mark. 8) | Ongo se oikein Ette me Kei-

sarin Weron annama (Agricola, Mark. 10) | nin me teemme tähän colmet maia sinulle yhden ia *Mosesen* yhden ja *Elían* yhden (Agricola, Matt. 6) | Ja ombi tämä wagellus Meillen ia Meiden *Alimasiten* Rodzisten en ennen kuluttanut... (Kustaa Vaasan kirje, VKL 45) | Maxacaan neljäkymmendä marca puolen Syynsanojalle, ja puolen Cuningalle. Maxacaan myös näitä cunbikin, *Pijspan* cuusi marca (Kollanius, VKL 63) | Mene ioku mies toisen cartanohon nin mielin että hän tahto *taloin poian* eli *iongun* hänen perrhestäns eli *iongun* ioka häne cartanosans on eli häne *vierahans* taicka *sen* ioca häne cartanonsa on hädällä pagennut, w a h i n g o t a tehdä (Ljungo, AJ 85).

Genetiivin välillistä pääsanana voi edustaa kysymyspartikkeli, relaatiivipronomini, jopa sivulausekin: Mite hen nijnnen *winatarhamiesten* teke? (Agricola, Matt. 21) | Mite te ette tehnet *yhden* neiste wehimist site ette te tehneet *minun* (Agricola, Matt. 25) | ...mutta teghit *hänen* mite he t a c h t o i t (Agricola, Matt. 16).

Genetiivi saattaa viitata myös nominaalimuodon objektiin: *Jonga* em mine keloilinen ole, cumartuna pätstemen *Kengäin rihima* (Agricola, Mark. 1). Joskus objektia ei lauseessa ole ollenkaan: Mene ia myy caiki mite sinulla ombi ia anna *waiuasten* (Agricola, Mark. 10), mutta siinä ilmaus onkin ajatuksellisesti elliptinen: anna (se) vaivaisten. Samoin on selitettävissä *andacat te heiden* södhe 'antakaa te heille syödä' (Agricola, Matt. 14), jossa ei ole ilmipantua objektia.

Kuitenkin on olemassa tapauksia, joissa adverbaalinen genetiivi ei strukturaalisesti eikä käsitteellisesti liity objektiin, kuten possessiivisuffikseista ilmenee: ...mutta anna *Herran* sinun walas (Agricola, Matt. 7) | Nin sinun sijs olis tullut, wlgosanda minun rahan *Cauppalaisten* (Agricola, Matt. 25). Näissä lauseissa genetiiviä tosiaan voi pitää tulosijana.

Kuten rinnakkaisimerkeistä näkyy, adverbaalinen genetiivi korvautuu muissakin tapauksissa vapaasti allatiivilla. 1600-luvun kirjallisuudessa objektiin liittyvä adverbaalinen genetiivi on jo paljon harvinaisempi kuin edellisellä vuosisadalla, esim. Ja Inhiminen nimitti cungin *carian* ja *Linduen* taiuas alla ia Eleinden Maan päle *heiden* nimen se (Agricola) | Ja ihminen andoi cullakin *carjalle* ja *linnuille* taiuaan alla, ja eläimille maan päällä *heidän*

nimens (1642:n raamattu). 1700-luvulla mainitunlainen genetiivi on jo poikkeuksellinen. Kuitenkin vielä Juslenius omistaa katekismusselityksen suomennoksensa ”Caickein Christittyin Suomalaisen”.

Liivissä mainitunlainen datiiigenetiivi on perin tavallinen: *A ma siē ma āndab sinnōn* (UT Matt. 4: 9, Agricolalla vastaava kohta kuuluu: *Nemet caiki mine annan sinun*) | *Jumal vōib nēsti kivist Abraamōn lä p š i lūdō* ’Jumala voi näistä kivistä herättää Abrahamille lapsia’ (UT Matt. 3: 9) | *kis t^uoizən be’ d’ rə kōvab i’ž sadābs’ izzəl* ’joka toiselle kuoppaa kaivaa, itse lankeaa sisään (NLK 518) | *se ve’ l um ve’ttən ni’emədən s ē m’ d’ a jará* ’se velho on ottanut lehmiltä maidon pois’ (LT 61) | *Āb ūo jōvist vōttō jara le i b ō lapstōn* ja *pinidōn jeddō eitō* ’ei ole luvallista ottaa leipää lapsilta ja heittää penikoille’ (UT Matt. 15: 26) | *tuogəd lapšən ū’ n d a jūrō* ’tuokaa lapselle unta’ (LT 67).

Tšeremississä tavataan vastaavanlaista välillisen adnominaalisen genetiivin käyttöä varsinkin länsimurteissa. Siellä genetiiviin saattaa liittyä akkusatiivin pääte, mikä korostaa mainitun määritteen yhteyttä lauseen objektiin: *βara tapaleš jeḡənəm m o m nalen*, *tsəla korštaš* ’sitten alkaa se mitä hän oli mieheltä (vertauskuvallisesti) ottanut, kaikki särkeä (Beke, Tšeremissische Texte 18) | *üdəržən mueš l u ž ə m βara* ’tyttärestään hän löytää vain luut’ (Genetz, SUSA 7, 8) | *t o d o maren peš šoləštət olmaš m ü m* ’tuolta mieheltä oli ryöstetty runsaasti hunajaa’ (Beke, Mari szövegek I 54). Niinkuin näkyy, ei genetiivi tässäkin tapauksessa ole merkitykseltään välttämättömästi latiivinen, vaan asia riippuu kokonaan verbin merkityksestä.

2.2. Lauseen objektina on infinitiivirakenne. Predikaattina on sallimista tai käskemistä merkitsevä verbi, ja nykykielessä genetiivin tajutaan olevan neksussuhteessa infinitiivimuotoon, jona aina on I infinitiivin lyhyempi muoto: *Anna miehen hoitaa talo. Anna miehen lähteä*. Alkuperäisenä tyyppinä pidetään ensiksi mainittua, missä infinitiivimuoto edustaa transitiiiverbiä. Infinitiivin objektin käsitetään alkuaan liittyneen predikaattiverbiin: *Anna miehen* (miehelle) *talo* hoidettavaksi. Siten *Annan miehen hoitaa talo* -tyyppiin johtaneessa konstruktiossa genetiivikin on liittynyt predikaattiin ja välillisesti predikaatin objektiin, *talo*-sanaan. Neksussuhde infinitiiviin on ilmeisesti myöhäinen.¹⁹ Kuten nesessiivirakenteen ollessa ky-

¹⁹ O. Ikola mt. 235.

seessä, rakenteen oletetaan levinneen sittemmin myös tapauksiin, joissa infinitiivi edustaa intransitiiviverbiä. Ottaen huomioon, että viimeksi mainitussa tapauksessa genetiivin paikalla voi olla myös nominatiivi tai partitiivi, koko konstruktio saattaa olla toista alkuperää.²⁰ Esim.

an nyt tulla niihe *lampaihe* (Sakkola, SML 80) | ... ja käski sen *Salorannan* tullak kans syömähän (Isojoki, SKM 172) | salli *meiden* menne toon sica lauman siselle (Agricola, Matt. 12) | ia eike tahotonut site *kenengen* tiete (Agricola, Mark. 9).

Lähisukukielissä konstruktio tavataan harvinaisena: naiini käški *piikojen* kantoa rekeh krovarin kera herran 'vaimo käski piikojen kantaa herran sängyssä rekeen' (karjala, NNK III 24). Yleensä genetiivin funktiossa esiintyy allatiivi tai adessiivi-allatiivi: ed antannu *milnē*, juttēp, kahttšümmett ärtšä tuvvag 'et antanut minun, sanoo, tuoda kahtakymmentä härkää' (vatja, NVK 130) | ain *lahzella* käsäs sanna kivi 'lapsen käsketään aina sanoa kivi' (vatja, NVK 181) | käskö *pijoillah* lämmitteä külün a *holopoilla* käskö hauvan kaivō külün künnüksen alla 'käskee piikojensa lämmittää saunan mutta renkien käskee kaivaa kuopan saunan kynnyksen alle' (karjala, NKK III 121). — Myös suomessa on allatiivia, vieläpä rinnan genetiivin kanssa: *Teiden* on annettu tuta Taiuan waldakunnan sa-laudhet, Waan ei *heille* ole annettu (Agricola, Matt 13.).

Liivissä vastaavat datiivigenetiivin sisältävät konstruktiot ovat tavallisia ja liittyvät paljon useampiin verbeihin kuin suomessa. Nominaalimuotona tulevat kyseeseen muutkin kuin I infinitiivi: Ja ta pan *rovvōn* mā pāl mǎzō istam 'ja hän pani kansan istumaan maahan' (UT Matt. 15: 35) | ni tam' pand *kalājēn* nu'otagām roudist pikēd ukšez 'niin hän oli pannut sepän takomaan rautaiset piikit oveen' (NLK 102) | ja algid kiēldigid *nāntōn* tūlda min jūr 'älkääkä kieltäkö heitä tulemasta minun luokseni' (UT Matt. 19: 14) | nei kui Vaim āndiz *nāntōn* rōkandō 'niinkuin Henki antoi heidän puhua' (UT Ap.t. 2: 14).

Ulkopuolella systeemin ovat partisiippirakenteiden tekijöinä esiintyvät genetiivit. Ne eivät vanhan kirjasuomen ja etäsukukielten todistuksen mukaan ole genetiivejä lainkaan, vaan akkusatiiviojekteja,

²⁰ O. Ikola mt. 218.

jotka ovat irtaantuneet predikaattiverbin yhteydestä ja liittyneet neksussuhteessa alkuaan objektiivista predikaatiivia edustaneeseen partisiippimuotoon.²¹

Kielessä on vielä neksussuhteessa esiintyviä genetiivejä, joiden distribuutio ei ole suorastaan selitettävissä edellä kaavailtujen periaatteiden mukaan. Kyseessä on tyyppi *Meidän mennään/menevät*. Lauseen predikaattiverbinä on aina passiivi- tai epämääräistä tekijää osoittava monikon 3. persoonan muoto, riippumatta murteesta tai genetiivin edustamasta, aina merkitykseltään monikollisesta persoonasta. Genetiiviä on selitetty sekä elliptiseksi²², alkuaan adnominaaliseksi, että adverbiaaliseksi genetiiviksi.²³ Selvää on ettei genetiiviä voi yhdistää lauseen subjektiin — tämäntyyppisessä lauseessa ei kieliopillista subjektia voi esiintyäkään —, ja sen yhdistäminen objektiin on väkivaltaista. Sanotaan tosin *Meidän* korjataan tänään heinää, mutta myös *Meidän* korjataan tänään Niemisen heinää. Genetiivillä on lähinnä lokaalinen merkitys, sillä sen asemesta voidaan sanoa *Meillä* korjataan tänään heinää. Genetiivi on käsitettävä johdannaisen veroiseksi: meidän = meidän perheessä, meidän talossa. Esimerkkejä:

Palttalan oli heitetty navetasta lampaan karittar raato sinnen navetan taha (Kangasala, SKM 125) | *Leskev* vetvät siinä lammissa (Mäntyharju, SKM 308) | mut eihä *meijän* tiijettynä (Parikkala, SKM 243). Vrt. *meilä* voijan ollah huomena rihellä (Sysmä, SM 243).

Tšeremississä tavataan aivan vastaavanlainen konstruktio: modat *nemnan šerʔaš opten* 'meidän leikitään sormuksen kätkemistä' (Beke, Mari szövegek III 485). Sen asemesta saattaa esiintyä lokaalinen postpositiokonstruktio: *nemnan dene* ik keṭše jüt 'meillä pidetään päivän kestävät juomingit' (Beke, Anthropos 708).

Esimerkkejä siitä, että genetiivi saattaa esiintyä todellisena subjektina, jolloin sen ja predikaatin välille syntyy persoonakongruenssi, on vanhasta kirjasuomesta:

sille *meitin* olema veliexet (Evankeliumikirjan katkelma n. vuodelta

²¹ Setälä, Suomen kielen lauseoppi, s. 125.

²² Setälä, Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä, s. 42. Kannisto, Lauseopillisia havaintoja läntisen Etelä-Hämeen kielimurteesta, Suomi III 30, s. 68. Ojajärvi, Sijojen merkitystehtävistä Itä-Karjalan Maaselän murteissa. SUST 91, s. 73.

²³ Penttillä, mt. s. 343.

1600, VKL 30) — vrt. *me olem weljexet* (Raamattu 1642) | O Jumala tekis että *meidingin* muistaisim meidän kijttämättömyttem (Lauritsa Pietarinpoika, AJ 145).

Jos jätetään huomioon ottamatta ne tapaukset, jolloin genetiivi on kehittynyt neksuksen jäseneksi, adverbaalista genetiiviä esiintyy suomessa etupäässä vain lauseissa, joissa se voidaan liittää substantiiviin: intransitiiviverbin yhteydessä subjektiin tai subjekti-predikaatiiviin, transitiiiviverbin yhteydessä objektiin. Edellisessä tapauksessa predikaattiverbinä on yleensä *olen-* tai *tulen-*verbien, jälkimmäisessä *teen-* tai *annan-*verbien persoonamuoto. Huomattakoon, että *olen*, *tulen* ja *teen* synonyymeineen ovat myös ne verbit, joiden yhteydessä esiintyy predikaatiivi. Attribuutti ja predikaatiivi ovat toisiinsa vastaavanlaisessa suhteessa kuin adnominaalinen ja adverbaalinen genetiivi. Nimenomaan mainittujen verbien yhteydessä siis alkuaan adnominaaliset määritteet voivat irtaantua pääsanastaan. Kuten edellä on mainittu, ne ovat säilyttäneet adnominaaliselle määritteelle ominaisen muodon (nominatiivin tai genetiivin). Kun ne mukautuvat verbin rektiosuhteisiin, ne esiintyvät paikallissijoissa, predikaatiivista tullaan predikaatiiviadverbiaaleihin ja yleisten paikallissijojen muotoihin, genetiivistä taas ulkoisten paikallissijojen muotoihin.

Ulkoiset paikallissijat vastaavat funktioiltaan genetiiviä silloin kun ne ilmoittavat, kenen hyödyksi tai vahingoksi jotakin tapahtuu. ”Datiivigenetiivi” on nimityksenä harhaanjohtava, sillä se viittaa tulosijaan, allatiiviin, kun genetiivin funktiossa saattavat esiintyä kaikki ulkoiset paikallissijat.²⁴ Koska useimmat verbit vaativat täydennykseksen tulosijamuotoa, allatiivi on muita muotoja yleisempi. Myös genetiivi joutuu useimmiten esiintymään lauseessa, jonka predikaattina on tulosijaa edellyttävä verbi. Tästä ennen muuta johtuu adverbaalisen genetiivin ”latiivisuus”.

Ulkoisia paikallissijoja käytetään nykykielessä epäsuoran possessiivisuhteen ilmaiseamiseen sanoista, jotka tarkoittavat elollista tai personifioitunutta käsitettä. Suora omistussuhde ilmaistaan genetiivillä. Näiden sijojen läheistä käsitteellistä sukulaisuutta ilmentää sekin, että ulkoisia paikallissijoja, lähinnä allatiivia, tavataan yhteyksissä, joissa edellyttäisi adnominaalista genetiiviä. Indoeurooppalaisissa kielissä datiiivi on yleinen rumiinosia tai niiden pukimia

²⁴ Vrt. Ojajärvi, mt. ss. 100—103.

tarkoittavien sanojen yhteydessä, joten mainitunlainen käytäntö voisi itäisissä itämerensuomalaisissa kielissä olla venäjän vaikutusta, mutta omapohjainenkin kehitys on mahdollista. Suomestakin on saatavissa asiaa valaisevia esimerkkejä:

S u u t huutamassa *sanikoilla*. Ja *akoilla* (Joel Lehtonen) | Teidän *Excellentzille* Nöyrä ja Wskollinen hallpa P a l l w e l i a (Hartikka Speitz, VKL 108) | se o l j o h t a j a s u o m a l a i s i l l e n se Pekka (VSS 49).

Vepsässä, vatjassa ja karjalassa mainitunlainen käytäntö on yleistä:

vot zerra eʔtegoñ pani emmà konuxà *opezene* seltšä 'no niin, herra pani illalla tallirenkensä hevosen selkään (hevoselle selkään)' (vatja, WE 21) | *varišou* j o u g a d antud lapsile 'variksen jalat on annettu lapsille' (vepsä, VMLT 194) | *olgene* p ä l e litšket pandas 'olkien päälle pannaan liiheet' (vepsä, VMLT 239) | kušša on toine luja š u k k a *miulani* 'missä on minun toinen eheä sukkan' (karjala, SMIK 100) | üheksäz vuoži om *mužikalla* lähtehüö 'yhdeksättä vuotta on miehen lähdestä' (karjala, SMIK 101).

Liivissä datiiigenetiiviä esiintyy runsaasti yhteyksissä, jotka suomen kannalta ovat selvästi adnominaalisia:

... ja lykiz ymmör rä *vaidijidõn* l õ d a d ja palandõkst *mijjidõn* r a j d '... ja lykkäsi kumoon rahan vaihtajien pöydät ja kyyhkysten myyjien istuimet' (UT Matt. 21: 12) | kãrnaz *karnõn* s i l m ž i ä b ra l' l e 'ei korppi korpin silmää puhkaise' (NLK 520) | se'm min *ãma* ä:man izá voñD 'hän oli isoäitini isä' (LT 25) | un perinais *tidarõn* j ä l g a um paššüf 'emännän tyttären jalka on liian suuri' (LT 64).

Mallin antajana on ollut lätin kieli. Mutta vieraan kielen vaikutus ei yksinomaan riittäne selittämään niitä tapauksia, joissa datiiigenetiivi esiintyy postpositiorakenteen osana, varsinaisen genetiivin kanssa näköjään vapaasti vaihdellen:

Aga kãraz um juba *pūdõn* j ü r pandõt 'mutta kirves on jo pantuna puiden juurelle' (UT Matt. 3:10) — vrt. Siz tul Jēsus Galileamãld Jordan aigõ *Jan* j ü r 'niin tuli Jeesus Galileasta Jordanin rannalle Johanneksen luõ' (UT Matt. 3: 13) | un je'ddõv'edãji istiz *brūdganãn*

k ü l g ə un mi'e jemā istiz *brūfən* k ü l g ə ja noudemies istuutui sulhasen viereen ja miehen äiti istuutui morsiamen viereen' (NLK 401) | kuñtš je'ddäv'edäji lekš *näntən* t a g ä n 'kunnes noudemies meni heidän jälkeensä' (NLK 402) | ajīst ne kübärd *neitsəden* j e' d ə l ə d a t a g ä n 'työnsivät ne lakit tyttöjen eteen pöydän taakse' (NLK 407).

Eittämättömästi adnominaalisena liivin n-genetiivi esiintyy eräiden yhdyssanojen alkuosassa, vokaalialkuisen yhdyssanan toisen jäsenen edellä: *pän-alli* 'päänälunen', *siennaiga* 'ruoka-aika', *jognaiga* 'joenranta'. Niissä n:ää voi pitää pelkästään sideäänteenä. Liivin datiivigenetiivin saattaisi otaksua edustavan vain saman sijan adverbaalista muotoa, jossa funktio on säilyttänyt sideäänteenä esiintyneen n:n.²⁵ Onhan sitä paitsi liivin instruktiivikin n-loppuinen. On kuitenkin ilmeistä, ettei liivin datiivigenetiivin kaikkia funktioita voi selittää adnominaalisen genetiivin pohjalta, varsinkaan kun l-loppuisella paikallissija-datiivilla on Salatsin liivissä samanlainen valta-asema kuin n-datiivilla Kuurinmaalla.²⁶ Luontevinta on pitää viimeksi mainittua synnyltään heterogeenisena sijamuotona, joka on saanut sekä adnominaalisen että paikallissijan funktioita.

Koska suomen kielessä varmasti on ollut n-loppuinen latiivi, nyky-suomessa illatiivin ja allatiivin päätteisiin nivoutuneena, adverbaalinen genetiivi saattaa tässäkin kielessä edustaa kahta sijamuotoa. Tšeremississä n-latiivi sen paremmin kuin muutkaan latiivisijat ei tosin milloinkaan esiinny possessiivisen suhteen ilmaisijana, mutta toisaalta itämerensuomalaisissa kielissä ei ilmene tšeremissille ominaista tendenssiä rajoittaa varsinaiset paikallissijat vain persoonattomia käsitteitä tarkoittavien sanojen paradigmaan. Koska itämerensuomessa n-latiivi ja genetiivi olisivat ilmeisesti joka tapauksessa muodoltaan täysin identtiset, eivät ne funktioiltaan olisi voineet pysyä erillään. Nimenomaan tapauksissa, joissa lauseen predikaattina on intransitiiviverbi, adverbaalinen genetiivi on suoranaisesti johdettavissa adnominaalisesta. Transitiiviverbin yhteydessä genetiivin "latiivisuus" tosin korostuu, mutta yksinomaan latiivina — tulosijana — sitä ei voi pitää. Olenaisesti se on semanttisesti differentioitumaton sijamuoto, joka ilmaisee lauseenjäsenen riippuvuussuhdetta toiseen lauseenjäseneseen.

²⁵ Kettunen, Hauptzüge der livischen Laut- und Formengeschichte, ss. 58, 70.

²⁶ E. Itkonen, mt. ss. 310—311.

TEKSTILÄHTEIDEN LYHENTEET

- AJ = Agricolasta Juteiniin. Kirjallis- ja kielihistoriallisia näytteitä vanhemmasta suomalaisesta kirjallisuudesta. Porvoo 1921.
- KKN = Leskinen, Eino, Karjalan kielen näytteitä I—III. Helsinki 1932, 1934, 1936.
- LEHK = Kannisto, Artturi, Lauseopillisia havaintoja läntisen etelä-Hämeen kielimurteesta. Suomi III:20. Helsinki 1901.
- LHLS = Latvala, Salu, Lauseopillisia havaintoja Luoteis-Satakunnan kansankielestä. Suomi III: 20. Helsinki 1894.
- LMPS = Latvala, Salu, Lauseopillisia muistiinpanoja Pohjois-Savon murteista. Suomi III: 17. Helsinki 1899.
- LT = Mägiste, Julius, Liiviläisiä tekstejä. SUST 276. Helsinki 1964.
- LTKS = Setälä, E. N., Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä. Suomi II: 16. Helsinki 1883.
- NLK = Näytteitä liivin kielestä. Kerännyt E. N. Setälä. Suomentanut ja julkaissut Väinö Kyrölä. SUST 106. Helsinki 1953.
- NVK = Näytteitä vatjan kielestä. Julkaisseet Lauri Kettunen ja Lauri Posti. SUST 63. Helsinki 1932.
- NVM = Näytteitä vepsän murteista. Keränneet ja julkaisseet Lauri Kettunen ja Paavo Siro. SUST 70. Helsinki 1935.
- SK = Penttilä, Aarni, Suomen kielioppi. Toinen, tarkistettu painos. Porvoo 1963.
- SKM = Virtaranta, Pertti, Suomen kansa muistelee. Näytteitä suomen kielen vanhoista kansanmurteista. Porvoo 1964.
- SM = Kettunen, Lauri, Suomen murteet I. Murrenäytteitä. Helsinki 1930.
- SML = Ruoppila, Veikko, ja Soutkari, Pentti, Suomalainen murrelukemisto. Helsinki 1959.
- SMIK = Ojajärvi, Aulis, Sijojen merkitystehtävistä Itä-Karjalan Maaselän murteissa. SUST 97. Helsinki 1950.
- UT = Ūž Testament. Evangeliumōd ja apostōld tyōd. Helsinki 1937.
- WE = Mägiste, Julius, Woten erzählen. Wotische Sprachproben. SUST 118. Helsinki 1959.
- VKL = Rapola, Martti, Vanhan kirjasuomen lukemisto. Helsinki 1959.
- VMLT = Kettunen, Lauri, Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus. SUST 86. Helsinki 1943.
- VSS = Mägiste, Julius, Vermlannin sammuvaa savoa. Helsinki 1960.

EEVA KANGASMAA-MINN: *Adverbal genitive*

The genitive is essentially the case form of an adnominal modifier. The adnominal genitive has no "meaning", but only expresses the relation of a noun to another noun.

In Finnish, especially in Old Literary Finnish, the genitive is found fairly frequently connected with a verb, in expressions such as *Mitä hän sinun teki? Minun tuli nälkä*. These adverbial genitives have been explained as representing an obsolete local case form, the lative, which designates the direction of the action of the predicate towards or into something. The author maintains that the lative meaning of the adverbial genitive is of secondary importance, since it is inherent in the lexical meaning of the predicate verb. Verbs requiring a local adverbial in an *into* case form being in the majority, the genitive could in most cases be replaced by the allative form. However, in a sentence such as *Minun ei ole siihen mitään syytä* the genitive has the meaning of a locative, and in *Minun jäi asia puhumatta* that of an ablative.

Examples from related languages show that this type of genitive is known in the whole Finno-Volgaic group. Thus in Cheremis, where the genitive and the *n* lative form two distinct morphological categories, the latter is never found in corresponding structures. On the other hand, the genitive may be replaced by the so-called outer local case forms, in Finnish by the adessive, ablative or allative. The outer local cases are used to designate indirect possessive relation. The genitive expresses direct possession, but is sometimes found as the case form for indirect possession also. That the functions of the genitive and the outer local cases easily overlap, is shown for example, by usage in the Livian dialects.

The adverbial genitive designates the person who is affected by the action of the subject or of the object. Its connection with these syntactic units is shown by the fact that the genitive, though grammatically detached from the noun, still retains the form of an adnominal modifier. When the detachment is complete, the form changes to that of an adverbial adjunct, i.e. to a local case form. Although some usages in Finnish indicate that an *n* lative may have been embedded in the adverbial genitive, the whole category shows a distinct relationship to its adnominal counterpart. The most decisive feature is the fact that the adverbial genitive is also without "meaning" the genitive suffix merely indicates the subordinate relation of the noun to another noun — or verb.